

Kommer ni ihåg filmen "Taxi Driver" från 1976, där Robert de Niro spelade taxichauffören Travis som från sitt förarsäte betraktade dekadensen i New York? Då, i mitten av 1970-talet befann sig New York vid avgrundens kant, på gränsen till konkurs, och myndigheternas främsta, för att inte säga enda, uppgift var att skydda invånarna mot våld och kriminalitet.

Mina första besök i New York inföll under denna tid, 70-talets senare hälft, och jag minns promenaderna på Manhattan genom öde och förfallna kvarter med utbrända och utplundrade hus.

De idag hippa och chica stadsdelarna Tribeca, Soho, Nolita bestod på den tiden av nerslitna och i många fall övergivna hus längs skitiga gator som resultat av den ekonomiska nergång och arbetslöshet som drabbade staden. Fabriker och industrier lades ned och medelklassen flydde centrala New York för att i tidens anda bosätta sig i nyanlagda vilaförorter. Den traditionella ekonomin minskade drastiskt medan den ökande tjänste- och finanssektorn koncentrerades till kvarteren runt Wall Street, där World Trade Center hade invigts 1973.

Mellan teaterkvarteren och finanskvarteren utbreddes ett dystert stadslandskap med Greenwich Village, Little Italy och Chinatown som levande enklaver i den annars glest befolkade omgivande slumbebyggelsen. Husägare hade länge tvekat att renovera eftersom det under 1950- och 1960-talen fanns planer på att dra en motorväg – Lower Manhattan Expressway – från Brooklyn över East River och tvärs över Manhattan till Hudson River och Jersey City. New Yorks alltmer desperata stadsplanerare hotade med än det ena och än det andra för att, som det hette, rädda staden från undergång. Lös-

ningen trodde man låg i effektiva kommunikationer till och från förorterna. Bostadshusen i centrala delarna tycktes dödsdömda, var svårsålda och många husägare valde att tutta fyr och låta kåkarna brinna för att i alla fall inkassera några försäkringspengar. Allra värst var det i den ofattbara slummen i södra Bronx där flera kvarter i rad stod utbrända.

Mellan 1975-80 gick enligt en uppgift mer än 43000 lägenheter upp i rök!

"Någon borde rensa upp den här staden. Spola ned den i toaletten", säger taxichauffören Travis. Filmen "Taxi Driver" kan idag ses som ett historiskt dokument om en förgången tid.

Staden rensades upp och genomgick en häpnadsväckande uppryckning! Redan i slutet av 70-talet beviljades ett federalt lån på 2,3 miljarder dollar för att finansiera ett räddningspaket. Plötsligt började staden fungera och tilltron till samhällsfunktionerna ökade.

Och det gick snabbt, som alltid

när det gäller New York!

Redan 1981 var stadsbudgeten i balans, sophantering och tunnelbana fungerade, tryggheten hade ökat något och samtidigt inleddes yuppie-eran. Nyrika finanshajar ville spendera pengar på bra restauranger och de ville bo centralt. Konstnärer hade upptäckt de stora vindstrymmena och loftarna i de övergivna fabriks- och magasinsbyggnaderna och flockades till Lower Manhattan. Ateljéer och studios var tillgängliga för en spottstyver och i nästa skede blev vindsvåningar på modet. Som alltid i New York sker allt snabbt när det väl börjar hända! Medan stadsplanerare lade upp planer för att riva husen tog folket initiativ till omvandlingen av innerstaden. Priserna ökade och konstnärerna fick dra vidare och befolkade nya ödehus i andra distrikt. Lagerlokaler byggdes om till rymliga lyxvåningar och så rullade det på. I en väldig fart. I slutet av 90-talet hade investeringar och fastighetspriser mångdubblats och framtiden var åter ljus.

1993 valdes Rudy Giuliani till

borgmästare på i stort sett ett enda vallöfte: Att en gång för alla städa upp genom införande av nolltolerans mot brott!

1997 blev han omvald eftersom vallöftet hade infriats.

Inget symboliserar New Yorks förvandling bättre än Times Square, stadens egentliga hjärta där Broadway korsar 7th Avenue. På 70-talet kulminerade förfallet när Times Square med legendariska teatergatan 42nd Street blivit prostitutionsstråk. Visst spelades musicaler och teater, men på flera av teatrarna framfördes liveshow istället för musical och några hade gjorts om till biografier där porrfilm dominerade repertoaren. Sidogatorna till Broadway hemsöktes av droghandel och kriminalitet.

När staden återfått framtidstron på 1980-talet vidtog en sanering och upprustning, men den egentliga vändpunkten för Times Square inträffade år 1996. Då köpte

Disney-koncernen två av de gamla anrika Broadway-teatrarna och upprustade dem. Dessutom öppnades en Disney-butik på Times Square, och även om det finns många som har svårt att förlika sig med tanken så innebar Disney-satsningen den definitiva räddningen. Man talar om tiden före och efter Disney. "Staden disneyfieras" säger kritikerna, men tack vare Disneys iscensättningar av de tecknade filmsuccéerna Lejonkungen och Skönheten och Odjuret kom en ny renässans för Broadway-scenerna som återgav The Theatre District sin forna glans.

Av 70-talets förfallna och till stor del övergivna kvarter på Lower Manhattan utvecklades självmedvetna stadsdelar som Tribeca (betyder Triangle below Canal Street) och SoHo (betyder South of Houston Street) och Nolita (North of Little Italy) – stadsdelar som slår vakt om sin särart och vill profilera sig genom

nypåhittade namnförkortningar. Fenomenet har även spridit sig utanför Manhattan. New York-resenären kan med fördel vidga vyerna och inte bara stanna på Manhattan. Till Brooklyn beger man sig exempelvis via Manhattan Bridge och precis när man kommit över East River hittar man några kvarter som kommit att kallas DUMBO (förkortning för District Under the Manhattan Bridge Overpass) och blivit ett ineställe med konstnärer och high tech-företag.

I sann New York-anda skedde förvandlingen snabbt i takt med att inflyttningen till New York ökade som aldrig förr och år 2000 slogs ett befolkningsrekord. Sedan har det ökat och i själva New York, som utgörs av de fem huvudstadsdelarna Manhattan, The Bronx, Queens, Brooklyn och Staten Island, bor idag drygt 8 miljoner. Inklusive förorterna är invånarantalet c:a 20 miljoner vilket enligt FN:s lista placerar New York som världens tredje största storstadsområde efter Tokyo och Jakarta.

Traditionellt delar man in Manhattan i Downtown (med centrum i finanskvarteren runt Wall Street), Midtown (med centrum i teaterkvarteren runt Times Square) och Uptown som med Central Park i mitten flankeras av på ena sidan eleganta Upper East Side (med Park Avenue), på andra sidan Upper West Side (tidigare en förslummad del hemsökt av gängkrig där West Side Story utspelas) samt Harlem i norr.

Harlem var länge den ultimata symbolen för USAs storstadslum,

"skräckens och våldets stad". Fortfarande finns delar av Harlem med ödetomter, utbrända hus och misär men omvandlingen går snabbt även här. Idag vallfärdar såväl New York-bor som turister till svenske stjärnkocken Marcus Samuelssons restaurang "Red Rooster" i Harlem. Turister deltar i gospelgudstjänster och guidade rundturer samtidigt som det finns harlembor som fruktar att deras stadsdel är på väg att förvandlas till en afroamerikansk turistpark.

New Yorks bästa tid verkar vara nu. Efter terrordåden den 11 september 2001 tycks omvärlden ha tagit staden i sin famn och vallfärdar dit som aldrig förr. Samtidigt har antalet hemlösa ökat lavinartat de senaste åren. New York har blivit trångt p.g.a. den stora inflyttningen. År 2011 lade staden New York ned sitt program med subventionerade bostäder åt låginkomsttagare. Subventionerna försvann och de som inte hade råd att betala hyran blev vräkta. Istället hänvisas till olika härbärgen dit hemlösa får bege sig för att ansöka om sängplats. Enligt en uppgift erbjuds varje dag 50,000 bäddar i stadens härbärgen och de är ständigt fullbelagda.

Efter mina tre besök i New York i slutet av 1970-talet tog det mer än 25 år innan jag återvände. Den tidens stad gav föga mersmak men till nutidens New York åker jag gärna igen och igen. Och igen.

Jörgen Westerhov

